

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

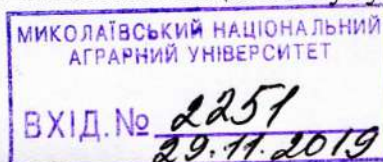
Федосєєвої Ганни Степанівни на тему:

**«Формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції України на зовнішніх ринках: теорія, методологія, практика»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Активізація процесів глобалізації та поступова лібералізація зовнішньої торгівлі відкривають широкі перспективи доступу вітчизняних сільськогосподарських підприємств до висококонкурентних світових ринків продовольства, а також створюють передумови для входження іноземних товаровиробників на внутрішні ринки. У таких умовах утримання стійкого довгострокового розвитку сільськогосподарських підприємств вимагає формування здатності створювати й утримувати конкурентні переваги, у т. ч. шляхом економічно обґрунтованого перерозподілу ресурсів виробників у напрямку зниження собівартості продукції, забезпечення її відповідності міжнародним стандартам якості та безпеки, підвищення ефективності бізнесу.

Додатковим викликом виробникам сільськогосподарської продукції в умовах глобальних трансформацій є невизначеність економічних процесів, яка у сучасних реаліях зумовлює обмеження можливостей прогнозування майбутніх змін. Як результат розвиток і рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств напряму пов'язані з їх здатністю своєчасно виявляти потенційні загрози та латентні можливості й оперативно адаптувати до їх особливостей стратегію управління. Лише у такий спосіб можна забезпечити утримання існуючих конкурентних переваг суб'єктів агробізнесу на аграрних ринках та уможливити подальший розвиток виробників. З огляду на зазначене, існує об'єктивна необхідність розробки та імплементації пошуку

нових механізмів формування та утримання конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств.

Враховуючи вищевказане, можна стверджувати, що тема дисертаційного дослідження Федосєєвої Ганни Степанівни характеризується актуальністю, а результати проведених досліджень мають теоретичне, методологічне, методичне та практичне значення. Актуальність теми підтверджується й тим, що представлена до захисту дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за темами: «Організаційно-економічні засади формування та розвитку потенціалу суб'єктів господарювання сільських територій України» (номер державної реєстрації 0113U002422) та «Економічне зростання підприємств аграрного сектору в умовах зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків України» (номер державної реєстрації: 0113U002421). Внесок автора у виконання згаданих тематик полягає в обґрунтуванні системи регіональної соціально-економічної політики сільського розвитку України та моделі активізації зовнішньоекономічної діяльності виробників сільськогосподарської продукції в контексті формування їх конкурентних переваг на світовому ринку.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі є достовірними і обґрунтованими. Коректність та достовірність результатів, наведених у дисертаційній роботі, підтверджуються тим, що методологічною базою проведеного дослідження є системний підхід до пізнання соціально-економічних об'єктів і процесів, а також застосуванням автором значної кількості як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукових досліджень. Високий рівень обґрунтованості висунутих гіпотез й отриманих висновків підтверджено результатами застосування графічного, монографічного, економіко-статистичного методів та низки методів економіко-математичного моделювання.

Достовірність та обґрунтованість висновків і рекомендацій, сформульованих автором, підтверджуються відповідністю отриманих результатів основним економічним законам, а також достатньою інформаційною базою дослідження, яка охоплює аналітичні огляди і матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства, Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, Світової продовольчої програми, Міністерства сільського господарства США та інших міжнародних урядових і неурядових організацій в галузі світової торгівлі сільськогосподарською та продовольчою продукцією. Крім того, автором опрацьовано 364 літературних джерел, які включають актуальні дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців з проблематики формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств.

У цілому, достатня обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження підтверджується такими положеннями:

- результати дослідження повною мірою викладено в наукових публікаціях у зарубіжних та вітчизняних фахових наукових виданнях, у т. ч. виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз;
- результати дослідження апробовано на 17 конференціях;
- методологічні та практичні положення і здобутки здобувача використано у діяльності Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації, Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської обласної державної адміністрації, Єланецької районної державної адміністрації Миколаївської області, Новобузької районної ради Миколаївської області, Управління агропромислового розвитку Вознесенської райдержадміністрації Миколаївської області, Новомихайлівської сільської ради Новобузького району Миколаївської області, а також сільськогосподарських підприємств України.

Коректність отриманих результатів підтверджується обґрунтованою постановкою наукової проблеми, мети та завдань наукового дослідження. Зміст

дисертації та автореферату відповідає темі дослідження. Дисертаційна робота має чітку обґрунтовану логічну структуру. Результати наукового дослідження відповідають поставленій меті та завданням, що її конкретизують.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації та повнота викладу результатів дослідження у наукових працях.

Наукова новизна результатів дослідження Федосєєвої Г. С. пов'язана з отриманням нового вирішення проблеми формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції України на зовнішніх ринках. Автором здійснено вагомий внесок у вдосконалення та доповнення методологічних положень досліджуваної проблематики. Зокрема, у дисертаційній роботі запропоновано авторське бачення концептуальних основ формування конкурентних переваг сільськогосподарських товаровиробників на зовнішніх ринках з визначенням алгоритму на основі принципів і можливостей, стратегій і джерел конкурентних переваг, підходів, акцентованих на споживачах і конкурентах, а також удосконалено системну модель управління конкурентними перевагами виробників сільськогосподарської продукції, яка базується на загальних і специфічних принципах. Методичну цінність має доробок здобувача, який включає вдосконалений методичний підхід до комплексного оцінювання конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках; доповнений алгоритм розробки конкурентної стратегії виробників сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках; розроблена модель активізації інвестиційно-інноваційної діяльності виробників сільськогосподарської продукції з метою нарощення їх конкурентних переваг на зовнішніх ринках

Теоретичну цінність мають такі розробки автора як удосконалення понятійного апарату теорії конкурентоспроможності та конкурентних переваг, систематизація джерел конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції з урахуванням регіонального розташування,

виділення теоретичних і практичних підходів до визначення особливостей функціонування світового ринку сільськогосподарської продукції.

Науково-практичний інтерес викликають такі положення: 1) розроблений алгоритм процесу сертифікації діяльності виробників сільськогосподарської продукції України на відповідність вимогам міжнародних стандартів%; 2) обґрунтовані у дисертаційному дослідженні заходи щодо забезпечення найбільш сприятливого середовища у формуванні конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках; 3) запропоновані напрями ефективного функціонування виробників сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, спрямовані на економічний розвиток малих і середніх сільськогосподарських підприємств; 4) обґрунтовані заходи щодо розвитку складових економічного потенціалу виробників сільськогосподарської продукції.

Результати дослідження та запропоновані практичні рекомендації можуть використовуватись сільськогосподарськими товаровиробниками, органами державної влади при виявленні потенційних загроз та можливостей формування й утримання конкурентних переваг сільськогосподарських виробників на зовнішніх ринках та при формуванні стратегій розвитку аграрного сектора України. Практична значущість та цінність результатів дослідження Федосєвої Г. М. підтвержені довідками про їх впровадження у практичну діяльність органів місцевої влади та низки сільськогосподарських підприємств.

Матеріали дисертаційного дослідження повною мірою висвітлені у 53 наукових працях, з них 4 – монографії (1 – одноосібна); 25 – у наукових фахових виданнях України та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав; 17 – у матеріалах конференцій; 2 – препринти.

Наукові положення та рекомендації, розроблені автором не суперечать фундаментальним положенням сучасної економічної науки та відображають авторську позицію щодо вирішення наукової проблеми формування й

утримання конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств на зовнішніх ринках. Наведене дає підстави стверджувати, що положення, висновки та рекомендації, представлені у поданій дисертаційній роботі, вирішують конкретне наукове завдання щодо розробки теоретичних, методологічних та практичних засад формування й утримання конкурентних переваг та сільськогосподарських підприємств на зовнішніх ринках, а дисертаційна робота Федосєєвої Г. М. є внеском автора у теорію аграрної науки, що полягає у теоретико-методичному узагальненні та систематизації заходів із забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських виробників.

Дискусійні положення та зауваження.

Позитивно оцінюючи роботу загалом слід відмітити, що вона має певні недоліки та дискусійні моменти.

1. На нашу думку, дискусійним є твердження автора про те, що на ринку сільськогосподарської продукції діє нецінова конкуренція (с. 48–49). Ринки сільськогосподарської продукції характеризуються однотипністю товару із незначною варіацією показників якості. Це, у свою чергу, сприяє поступовій стандартизації і, як наслідок, типізації та уніфікації сільськогосподарської продукції за рахунок вирівнювання її параметрів у бік високої, стандартизованої якості. Наведене зумовлює необхідність концентрації уваги на створенні саме цінкових переваг, передусім, за рахунок зниження собівартості продукції.

2. До суб'єктів виробництва сільськогосподарської продукції автор включає фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства та агрохолдинги (с. 72). Агрохолдинги – це вертикально інтегровані структури, що формуються суб'єктами бізнесу, у т. ч. сільськогосподарськими підприємствами. Відтак, у процесі аналітичного дослідження виникає необхідність відокремлення підприємств-учасників агрохолдингів від тих виробників, що не входять до їх структури. Враховуючи зазначене, у дисертаційній роботі

доцільно було б описати методику виявлення тих сільськогосподарських підприємств, які формально входять до складу аграрних структур холдингового типу.

3. Автор слушно акцентує увагу на тому, що кооперація є одним із основних напрямів розвитку сільськогосподарської діяльності (с. 242–243). Особливо це актуально для невеликих виробників сільськогосподарської продукції. На нашу думку, робота значно виграла б від поглибленого дослідження перспективних форм сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, шляхів активізації її розвитку та конкретизації потенційного економічного ефекту від кооперування суб'єктів малого агробізнесу.

4. У Розділі 5 автором запропоновано точковий прогноз обсягів експорту сільськогосподарської продукції на 2019–2020 рр. (с. 316). Наразі сільськогосподарські виробники стикаються з проблемою підвищених природно-кліматичних, валютних, політичних та інших видів підприємницьких ризиків. Як наслідок, має місце висока ймовірність нетипових для загальних тенденцій коливань фінансово-економічних та виробничих показників діяльності сільськогосподарських підприємств. Відтак, доречним було б доповнення розробленого прогнозу ще як мінімум двома сценаріями – оптимістичним і песимістичним.

5. Умовою формування стійких конкурентних переваг на зовнішніх ринках є неперервне інноваційне оновлення господарських процесів сільськогосподарських підприємств. Автор справедливо зазначає, що таке оновлення наразі характерне здебільшого для членів агрохолдингових структур. І саме проблема недостатнього інноваційного розвитку малих сільськогосподарських підприємств є причиною лише поодиноких прикладів їх виходу на зовнішні ринки аграрної продукції. Тому, на наш погляд, ширшого розгляду потребує систематизація напрямів активізації інноваційної діяльності невеликих за розмірами виробників сільськогосподарської продукції.

6. Однією із особливостей власної методики оцінювання конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств автор визначає можливість

урахування ступеня їх відставання від конкурентів (с. 116). Водночас, в аналітичному розділі дисертаційного дослідження конкретних показників відставання вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції від іноземних конкурентів (наприклад, у відсотках або частках від одиниці) не наведено (с. 194–214).

7. До напрямів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств здобувач включає покращення рівня їх інформаційного забезпечення, що є цілком логічним у контексті національної стратегії діджиталізації агробізнесу. Однак, на нашу думку, у дисертаційній роботі недостатньо уваги приділено механізмам цифровізації як на мікро-, так і на макрорівні, що є невід'ємною умовою формування повноцінного ринку землі та створення конкурентних вітчизняних виробників.

Водночас наведені зауваження щодо окремих положень дисертаційної роботи носять дискусійний характер і не знижують наукової цінності та позитивної оцінки дослідження.

Відповідність роботи вимогам Міністерства освіти та науки України.

Дисертація викладена діловою українською мовою у відповідності до п.п. 9, 10, 12, 13 діючого «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями). Дисертаційна робота виконана на актуальну тему, є завершеною науково-дослідною працею. Обсяг, структура та оформлення дисертаційної роботи відповідають діючим вимогам Міністерства освіти та науки України. Автореферат за структурою та технічним оформленням є таким, що відповідає стандартам МОН України. Структура дисертації узгоджується із її назвою, метою та завданнями. Зміст автореферату ідентичний основним науковим положенням дисертаційної роботи, розкриває її структуру та основні наукові положення.

Загальний висновок

На підставі вищевикладеного вважаю, що дисертаційна робота «Формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції України на зовнішніх ринках: теорія, методологія, практика» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, в якому повною мірою вирішується поставлене наукове завдання. Зміст дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і практичні рекомендації є достовірними і обґрунтованими, характеризуються науковою новизною та практичною цінністю.

Враховуючи рівень наукової новизни, науково-теоретичну і практичну значущість, повноту апробації та викладу результатів дослідження у наукових працях, можна стверджувати, що дисертаційна робота Федосеевої Ганни Степанівни відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, доцент,
заступник керівника навчально-
наукового центру інформаційних
технологій Житомирського
національного агроекологічного університету

О. М. Николюк

